

Interpretace kap.10 „Ochrana životního prostředí“ Kompendia katolické sociální nauky

1. Co je katolická sociální nauka: Papežské sociální encykliky od r.1891-1991

-Vydání všech sociálních encyklik ve Zvonu 1996 /s podporou Rakouské biskupské konference/, Cyril Martinek: Principy sociálního učení církve /10 principů na 11str., 16.3.07
-Ing.Cyril Martinek „Cesta k solidaritě“ /Trinitas 1998, Studie teologické fakulty Jihočeské univerzity Č.Budějovice/. Kap.9 „sociální otázka“, 9.11 „Problém životního prostředí“, Kap.10, Světové summity /Rio de Janeiro 1992, Káhira 1994, Kodaň 1995, Řím-Food 1996, Ekologický summit OSN_New York 1997, Kjóto 1997.

- „Pokoj a dobro“- List k sociálním otázkám v ČR k veřejné diskusi“, ČBK 2000, Kap.VII: Humánní ekologie: člověk jako správce přírody a celého stvoření.

-„Katolická sociální nauka a současná věda“, CDK Brno 2004, Petr Fiala, Jiří Hanuš, Jan Vybíral, editoři. In: Radim Kindl, váš domácí- doktorand- doktor? Environmentální analýza sociálních encyklik Jana Pavla II. /Já: z pohledu ekonomie/

- Jan Heller: Člověk-pastýř stvoření, Pastorační středisko Praha., 2002. Znamý biblista z ETF spolupracuje ekumenicky s KTF a pastoračním střediskem Arcibiskupství Pražského.

- Michaela Mikulíková: Některé teologické aspekty ekologické etiky. Pastorační středisko Praha 2002, jde o diplomku obhájenou na TF JČU v Českých Budějovicích téhož roku.

Interdisciplinární disciplína, „nauka“, „doktrína“, těžící z poznatků všech relevantních věd, jak „o člověku“ a o „společnosti“, tak o „přírodě“, prosvětlených a konfrontovaných se Zjevenou pravdou víry- Božího slova /“Biblické aspekty“/.

Compendium of the Social Doctrine of the Church. Iustitia et Pax, Vatikán 2004, 525 stran, 583 „článků-paragrafů“, z toho 331 str.vlastního textu /tedy cca 2 články na 1 stránku, 25 stran referencí-odkazů, a více než 160 stran „analytického indexu“. Překlad pro Karmelitánské nakladatelství /Kostelní vydří/ pořídil prof.Ctírad Václav Pospíšil OFM z Olomoucké KTF, analytický index / z německého překladu/ pořídil Cyril Martinek. Tým „Pokoj a dobro“: dělal odbornou korekturu překladu /plus Mons.Opatrný z KTF UK pastoraci/. Vyjde v září 2007.

30.dubna 2006 na Montecassino Abbey /svatý Benedikt-patron Evropy/ arcibiskup Renato Raffaele Martino prezentoval Kompendium účastníkům XII.Plenárního zasedání Papežské

akademie sociálních věd. Kompendium není kompilát předchozích encyklik /i když citace z nich jsou asi 1/3 textu!/, není to ani „manuál“. Těch už vyšlo bezpočet. Po CA /1991/ už ke konci 90.let šlo interpretovat novou situaci: padly dva bloky, totalitarismus padl, nově svobody i náboženské. Ale nová nebezpečí: nihilismus, destruktivní ideologie /technologický totalitarismus/ zasahující především 3 sféry: ekologii, bioetiku, globalizaci. Snaha všude vytěsnit etická hlediska /“inženýrská ekonomie“/. Člověk jako „produkt“. Gary Becker: už dříve: economics of family- production of children“: dnes už „kontrola kvality“, technologický odpad.... Dnes nové „dva bloky“: etika vs. technologie. Budoucí rozdělení ve vědě bude mezi těmi,kdo přistoupí na to, že člověk je produkt, a těmi, kdo to odmítnou.

Klíčová otázka vyvstala v plné nahotě: kdo je to člověk? Who is the man? Návrat k antropologickým východiskům i sociální nauce, i v ekologii. Sociální otázka dnes je svou podstatou otázka antropologická. Lidstvo jakoby se stávalo umělým historickým a kulturním produktem, a jakoby „mělo na to“ zpřetrhat všechny svazky s přírodou i tradicí /a se Stvořením/. Člověk jakoby už nebyl součástí Božího plánu, ale sám jakoby se stával předmětem designu , jakoby člověk už neměl mravní zavazující povinnosti /duties/, ale jen „práva“ vedoucí k absolutismu of „forbidding prohibitions“: tedy zákazy jsou zakázány! terorism a technologie politické moci jsou už jen vnějšími projevy těchto proměn. Člověk jakoby měl být –ve společnosti vědění- neutrálním aktérem osvobozeným od objektivních hodnot, demokracie pak jen prodloužením ekonomických trhů.

V Kompendiu je nově teologicky a epistemologicky osvětleno SRS a CA, je zde přesvědčivě vyvrácena ideologická kritika sociální nauky církve. Nicméně i dvacet let po SRS odpůrci zůstávají. Kompendium je odezvou na kulturní a antropologickou krizi jež se projevila v plné hloubce při přechodu /transition/ od „ideologie“ k „technologii“. Tím se otevírá pole pro novou fázi dialogu se sociálními vědami, včetně filosofie a teologie. Interdisciplinarita a „holismus“ katolické sociální nauky je „komparativní výhoda“ vůči separátním vědám, které už nejsou s to vést dialog mezi sebou. Celostní pohled schází, fragmentarizace poznání dospěla katastrofálního stupně, a „ dábel je ukryt v detailech“ logiky řemeslných technik „publish or perish“. /nebezpečná dělba práce, rizika zabřednutí do úplné vědní specializace/. Kompendium je více než vědou, je světo-názorem. Jde o celostní pohled na člověka, společnost, svět, a eschatologii dějin.

Struktura Kompendia:

Úvod: Integrovaný a solidární humanismus /New Humanism: 50 let od Římské smlouvy/

1. Plán Boží Lásky s lidstvem a člověkem
 2. Poslání církve a sociální nauky
 3. Lidská osobnost a lidská práva
 4. Principy sociální nauky /pojem jednoty lidstva, společné dobro, univerzální určení statků, subsidiarita, participace, solidarita, fundamentální hodnoty sociálního života: pravda, svoboda, spravedlnost, „The way of love“.
 - 5 Rodina: živoucí buňka společnosti
 - 6 Lidská práce
 - 7 Ekonomický život
 - 8 Politická obec
 - 9 Mezinárodní společenství
 - 10 Safeguarding the environment
 - 11 Snaha o mír
 - 12 Pastorec a sociální akce
- Závěr: civilizace lásky

Vztah vědy a víry podle II.Vatikán.koncilu. Gaudium et Spes /36/:“stvořené věci a společenské útvary mají vlastní zákony a hodnoty, které má člověk postupně poznávat, používat je a pořádat je“...“ to všechno musí člověk respektovat a uznávat právo jednotlivých oborů a techniky na vlastní metody“. „...skutečně vědecká práce prováděná podle mravních zásad nebude nikdy ve skutečném rozporu s vírou, protože věci světské i věci víry pocházejí od jednoho a téhož Boha. Kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat tajemství skutečnosti, ten je –třeba i nevědomky- jakoby veden Bohem!

Církev otevřená dialogu- ačkoliv formuluje „doktrinu“, „věda svobodná od „náboženských předsudků“ je stále méně tolerantní k „pravdám víry“. Bedřich Vašek /Olomouc před jedním lidským věkem/: sociologie ztratila ze zřetele „nesmrtelnou lidskou duši“. Sub specie eternitatis: z pohledu věčnosti. Fatální důsledky pro krizi „sociálního státu“, ještě fatálnější důsledky pro ochranu životního prostředí.

„Vědecká dělba práce“: ekonomie, sociální psychologie /Absurdity in the Economy, TOP Hotel Praha 2005/: Ekonomie a štěstí: proč více není vždy lépe /PE 2/2007/. Ekonomie v situaci „dilematu vězně“ – paradigma o sebe-zájmu-sobectví- překážkou pro „vedení

Bohem“. Věda vytrvalá ale nepokorná. Snaha o „vystoupení z dilematu sobectví“ /úvodní stat'- díky Bohu!/
Ochrana životního prostředí a linearita vnímání času, stvoření a apokalypsa, začátek a konec. Dědictví starých izraelitů a dědictví křesťanů. Dědictví farizeů, dědictví „novozákonních farizeů“.

2. Biblické aspekty „ochrany životního prostředí“. /“Safeguarding“ v anglickém

originále: v institucionální ekonomii „safeguard“= záruka, smluvní záruka, otázka ručení. Staří Izraelité: Lid smlouvy. Smluvní strany: vyvolený národ- Hospodin. Iniciátor Smlouvy: Suverénní Bůh sám sebe zavazuje, a vyvolený národ činí smluvně odpovědným- vůči Němu. Teprve smlouva „lidu Izraele“ s Hospodinem, lidu „pod Zákonem Desatera Božích přikázání“ měla zakládat smlouvy mezi lidmi navzájem.

Interpretace kapitoly 10 Kompendia: Ochrana životního prostředí

1. Biblické aspekty:

Bůh viděl, že jím stvořený svět je dobrý: pozitivní myšlení, svět je dar od Boha, místo záměr svěřený odpovědnému správcovství a pracovitosti člověka. Člověk-muž a žena- je korunou stvoření, má privilegované postavení, z něhož ale plyne odpovědnost za harmonii a rozvoj stvoření. Stvoření je důvodem ke chválám: Žalm 104,24, Píseň o bratru Slunci sv. Františka. To platí i „po pádu“ prvních lidí, i v čase, kdy hřích činí z práce utrpení a bolest a život končí smrtí. Spása Kristem vykoupená je vnímána jako nové stvoření, máme přislíbeno nové nebe a novou zemi, ale ne někde „mimo“- je to tento svět, který má zakusit definitivní očistu na konci věků. Ráj- a eschatologie dějin: Jablíčko ze „stromu poznání dobra a zla“: Kristus je Vládce nad Přírodou, ale současně ten, kdo zmaří sám sebe, aby vykoupil člověka. Takového Boha máme být obrazem, nemáme se stát bohy v intenci Pokušitele-Ďábla, vládnout nad přírodou bez Boha a proti Bohu. Démonické pokušení naší civilizace.

2. Člověk a svět věcí

Člověk dostal příkaz „podmanit si zemi“: úsilí lidí o zlepšení životního údělu, pokrok, je sám o sobě ve shodě s Božím záměrem. Věda a technika jsou tedy vnímány pozitivně, čím více ale roste jejich moc, tím větší odpovědnost na sebe člověk bere. To platí obecně, ale i pro ekologii a ochranu životního prostředí. Tedy molekulární biologie, genetika ano, ale za předpokladu „správného využívání“ a respektování principu „předběžné opatrnosti“. Potenciál

vědy není morálně ani hodnotově neutrální- viz Martino, prezentace Kompendia výše. Právě v tomto bodu dnes dochází k dělení na „nepřátelské bloky“ ve vědě /a v politice!. I mezi křesťanskými mysliteli jsou tací, kteří jednostranně adorují lidskou tvořivost a podnikavost /k obrazu Boha-Stvořitele/, ale už méně mluví o odpovědnosti, která se s opojením úspěchy vědy někdy zcela vytrácí. A už vůbec pak zapomínají zdůrazňovat atributy Božího Syna, „muže bolesti“ a Boha milosrdného. Čili ne „nekontrolované genové manipulaci“, ne „neuváženému utváření nových druhů plodin“, a zvláště důrazné ne „zasahování do počátků lidského života“
Důraz na „vzájemné propojení v uspořádaném systému“-tedy ekologické zákonitosti, a zvažování i nepřímých důsledků našich činů , a to nejen pro nás, ale i pro příští generace.
Poznámka: Církev klade důraz na jednotu stvoření, ale má odmítavý postoj vůči ekocentrickému a biocentrickému pojetí životního prostředí, které „chce eliminovat ontologickou a axiologickou diferencii mezi člověkem a ostatními živými bytostmi“ neboť biosféra je vnímána jako jeden biotický celek bez rozlišování hodnoty jednotlivých bytostí.
Ne: „rovnostářskému pojetí ‘důstojnosti’ všech živých tvorů, Ano: vyšší odpovědnosti člověka jako součásti stvoření. /Viz č.463 Kompendia a příklad Sv. Františka z Assisi/.

2. Krize vztahu mezi člověkem a životním prostředím

Člověk nedbající zásad mravnosti, člověk, který si nárokuje bezvýhradnou nadvládu nad stvořeným světem, dobývá a vytěžuje zdroje a ve své agresivitě ohrožuje „hostitelskou kapacitu životního prostředí. Vzácné zdroje versus „domov“. Redukcionismus vědy /ekonomie/, která pojímá svět přírody mechanistickým způsobem a maximalizuje růst konzumu. Vlastnění má navrch před bytím /Erich Fromm/, člověk se přitom odcizuje sobě samému. Paradox „ekonomie a štěstí“. Ztráta hlediska transcendence vede k tomu, že člověku i přírodě se přisuzuje zcela autonomní existence, vazba k Bohu byla zpřetržena. Tisícileté tradice spirituality sv.Benedikta a staleté sv.Františka ztrácejí vliv na kulturu naší civilizace. /Benedikt XVI. ještě jako poslední přednášku pod jménem Ratzinger „Evropa sv.Benedikta z Nursie v krizi kultur“- český překlad je k dispozici/.

3. Společná odpovědnost

Životní prostředí jako „kolektivní dobro“, společná, univerzální odpovědnost lidstva má dnes globální rozměr. „Environmentální hodnota biodiverzity“, amazonské pralesy, společné dědictví lidského rodu. Odpovědnost v právní oblasti: jednotná pravidla hry i na mezinárodní úrovni: odpovědnost států a vlád: jasné sankce. Právní sankce však nestačí: je třeba, aby krystalizoval silný smysl pro odpovědnost, opravdová změna smýšlení i životního stylu.

/Nelze spoléhat na negociace soukromých účastníků trhu: vysoké transakční náklady na vyjednávání- omyl Marka Loužka, že stát by se neměl vměšovat ani do vypořádávání negativních externalit účastníků trhu! – naivní víra, že se účinněji dohodnou sami mezi sebou/.

I klima je dobro, které je nutno chránit! Ochrana životního prostředí nemůže být zajištěna jen na základě finančního kalkulu ceny a přínosů. /čl.470/. „Životní prostředí je jedním ze statků, které tržní mechanismy nejsou s to odpovídajícím způsobem chránit nebo rozvíjet“. Neobnovitelné zdroje musí být používány ve prospěch celého lidstva! /I budoucích generací/. 471.: Projevy Jana Pavla II. k domorodým obyvatelům Amazonie, Austrálie, Kanady: skýtají příklad života v harmonii s životním prostředím, existuje riziko, že tato jedinečná zkušenost se nenávratně ztratí.

Bádání vedené „čistým a počestným svědomím“, nejen inteligencí, ale i mravní odpovědností, etickými kritérii a kritérii spravedlnosti. Mezinárodní společenství: duch mezinárodní solidarity, která by usnadňovala svobodnou a rovnoprávnou směnu, včetně směny vědeckých a technologických poznatků a jejich přenášení do rozvojových zemí. Letos se připomíná 20 a 40 let od encyklik PP a SRS. „Nuntium“, kulturologický časopis vydávaný Lateránskou univerzitou chystá monografické dvojčíslo /včetně mého příspěvku „Solidarity_Based Development. From Temptations of the „Catching-Up“ to a Joyful Economy“.

Životní prostředí a sdílení statků.

481 „Musí se především zabraňovat spekulativnímu hromadění zdrojů...jak individuální tak kolektivní lakota se přičí řádu stvoření“....jedině větší koordinace využívání pozemských zdrojů : princip univerzálního určení statků. /L.Mlčoch:Ekonomie a štěstí: proč více není vždycky lépe, úvodní stať Politické ekonomie č.2 / 2007.

483: Rozvoj nejchudších zemí, demografické změny a udržitelné životní prostředí: politická rozhodnutí musí být v souladu s lidskou důstojností! Demografický růst je plně kompatibilní s integrálním a solidárním rozvojem!

484-5: voda jako vzácný zdroj, symbol očištění, zdroj života: nesmí se s ní nakládat jen jako jedním ze zboží: využití rozumné a solidární. Právo na vodu je univerzálním a nezcizitelným právem.

d/ Nový životní styl

486. Potřebná je opravdová proměna mentality...